

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

Сушко Анатолій Іванович, Прохоренко Аліна Марленівна ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РАМКАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ	764
Акімов Андрій Володимирович СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	766
Барасій Віта Юрївна СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКРАТІЇ	768
Білий Веніамін Сергійович ПОЛІТИКА ТА МАСМЕДІА: ВІД «ГАЛАКТИКИ ГУТЕНБЕРГА» ДО МЕДІАТИЗАЦІЇ ДЕБАТІВ.....	771
Возненко Леонід Валерійович ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	773
Гевелюк Діана Андріївна SOFT POWER ЯК ІНСТРУМЕНТ ІМІДЖУ ДЕРЖАВ.....	774
Железков Андрій Іванович ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	776
Капсамун Олег Георгійович ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ.....	778
Лисянський Павло Леонідович ЦИВІЛЬНИЙ МІЛІТАРИЗМ РФ ЯК ЗАГРОЗА ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ	780
Онищенко Олександр Олексійович ТЕХНОЛОГІЯ «БЛОКЧЕЙН» ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ	782
Римар Богдан Анатолійович СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	784
Саліхов Артем Романович АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ТА ПОСТВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	786
Фартушний Дмитро Сергійович ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ ЧЕРЕЗ КОМУНІКАЦІЮ	788
Чігидін Валерій Вікторович ПАРТІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	790
Ястребова Віра Андріївна ІНСПІРОВАНО-ЗОВНІШНІЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ В КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	792

СЕКЦІЯ 20. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ярова Ліліана Вікторівна СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	795
Яковлев Денис Вікторович РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ	798
Вітовщик Тетяна Сергіївна, Байрук Оксана Ігорівна СТРУКТУРА СПОЖИВЧОГО КОШИКА ЯК ВИХІДНА ТОЧКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ	800
Каретна Ольга Олександрівна ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	804
Прохоренко Євгенія Яківна КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ВІКОВА НЕРІВНІСТЬ»: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД	806
Шмаленко Юлія Іванівна ТОКСИЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	808
Яковлева Лілія Іванівна ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	811
Яценко Микола Анатолійович МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА.....	813
Сафронова Ганна Володимирівна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ.....	816

- Старіння референтної групи. Референтною є група, яку людина використовує для порівняльної оцінки свого власного положення та поведінки.

Американський соціолог Норман Гудмен наводить підходи представників різних соціологічних напрямків щодо пояснення соціальної нерівності з огляду на вік [5]:

1. Структурно-функціоналістський підхід виділяє потребу поступового відходу старших людей з відповідальних позицій у середовищі. Оскільки всі без винятку люди смертні, та для суспільства буде корисніше, якщо процедура заміщення осіб, які займають відповідальні громадські ролі іншими, буде здійснюватися в організованому порядку. У такому разі соціум діятиме виважено і обдуманно, не піддаючись паніці.

2. Конфліктологічний підхід дає іншакше уявлення. Ті, хто володіє владою в соціумі, а це переважно особи середнього віку, прагнуть його утримати. Для цього вони намагаються усунути з ринку праці старших осіб та молодих кандидатів. Старші люди менш мобільні, а потреби їх більше, ніж у молодих, тому, усуваючи їх з місць праці, особи середнього віку гарантують собі домінуюче становище в соціумі.

Американський політолог Френсіс Фукуяма у своїй роботі («Наше після людське майбутнє») відзначив, що «генна інженерія, клонування людських органів та інші досягнення біології призведуть до того, що розвинуті країни переповняться столітніми, але цілком дієздатними людьми, які притримуватимуться страшенно консервативних поглядів і не поступатимуться своїм високим місцем у соціальній ієрархії не тільки своїм дітям, але й онукам і правнукам. І це стане в майбутньому одним із найголовніших джерел соціальних конфліктів» [6].

Список використаних джерел

1. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. *Основи теорії гендеру* : навч. посіб. / редкол.: В. П. Агеева, Л. С. Кобелянська, М. М. Скорик. Київ, 2004. С. 10–29.
2. Балакірева О. Гендерний аналіз ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді, Укр. ін-т соціал. дослідж. Київ, 2017. № 7. С. 22–24.
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні й деструктивні функції гендерних стереотипів : автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Київ, 2016. 25 с.
4. Єрмолаєва Т. В., Шваб К. В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. *Вісник університету ім. А. Нобеля*. 2017. № 1 (13). С. 92–96.
5. Левченко К. Б. Концептуальні питання гендерної політики. *Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5–7 груд. 2002 р.) / Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді, Укр. ін-т соціал. дослідж. Київ, 2002. С. 118–120.

Ключові слова: вік, дискримінація, інститут, рівність, суспільство.

Keywords: age, discrimination, institution, equality, society.

Шмаленко Юлія Іванівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології, кандидат політичних наук, доцент

ТОКСИЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Явище токсичності в політичному медіапросторі є надзвичайно актуальною та багатогранною проблемою сучасного інформаційного суспільства. Воно характеризується викривленням та спотворенням об'єктивної картини світу, що призводить до поляризації суспільно-

го дискурсу та радикалізації аудиторії, незалежно від їхньої політичної орієнтації [1]. Одним із ключових чинників, що сприяє поширенню токсичності в медіа, є стрімке зростання швидкості та обсягів новинного потоку. Безперервний потік новин, що надходить із різноманітних джерел, створює відчуття терміновості та постійної кризи, що, своєю чергою, посилює тривожність та емоційну напругу в суспільстві та створює сприятливе середовище для поширення маніпулятивних наративів, упереджень та радикальних ідей.

Медіа відіграють ключову роль у формуванні світогляду та системи цінностей аудиторії. Інформація, яку ми споживаємо щодня з різноманітних джерел, становить основу наших уявлень про навколишній світ та суспільні процеси. Однак, у токсичному медіапросторі ця інформація часто містить викривлені або неповні факти, що змушує аудиторію вірити в певні ідеї чи концепції, які можуть не відповідати дійсності, що призводить до спотворення розуміння реальності та формування хибних уявлень про світ.

Варто також зазначити, що токсичність у політичному медіапросторі часто має цілеспрямований та організований характер. Певні групи інтересів можуть свідомо поширювати маніпулятивний контент задля досягнення власних цілей, таких як отримання політичних або економічних переваг, підриг довіри до певних інституцій чи формування сприятливого інформаційного середовища для своєї діяльності [2].

Тема токсичності в політичній сфері охоплює низку важливих аспектів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, інформаційної безпеки та захисту громадян від негативних інформаційних впливів. Розглянемо детальніше основні напрямки, в яких може досліджуватися ця проблематика.

Токсичність може розглядатися крізь призму національної безпеки держави. У сучасному глобалізованому світі, де інформаційні потоки не мають кордонів, питання захисту інформаційного простору від зовнішніх загроз набуває стратегічного значення. Саме тому в більшості європейських країн створені спеціалізовані організації, основним завданням яких є забезпечення стратегічної національної безпеки, зокрема в інформаційній сфері. Це зумовлено тим, що токсичний інформаційний вплив може призвести до дестабілізації суспільно-політичної ситуації, підригу суспільної довіри до державних інституцій, поширення дезінформації та пропаганди, що, у свою чергу, може завдати шкоди національним інтересам держави [3]. Тому захист інформаційного простору від таких загроз є одним із пріоритетних завдань для забезпечення національної безпеки.

Другий напрямок, в якому може розглядатися токсичність у політиці, стосується безпосередньо інформаційної безпеки громадян. У сучасному цифровому світі люди перебувають під постійним впливом величезних обсягів інформації, значна частина якої може містити токсичні, шкідливі або маніпулятивні елементи. Це може призводити до негативних психологічних наслідків, поширення упереджень, ненависті та нетерпимості в суспільстві. Тому важливим завданням держави та відповідних органів є не лише захист національних інтересів, а й забезпечення інформаційної безпеки громадян, їх захист від негативних інформаційних впливів, поширення медіаграмотності та критичного мислення, що дозволить громадянам ефективно протистояти токсичним інформаційним загрозам та зберігати стійкість до маніпуляцій.

Третій напрямок, який варто розглянути, стосується підходів окремих держав до питання токсичності в політиці. Деякі країни, такі як Китай та росія, обрали шлях суворого контролю та обмеження інформаційного простору з метою захисту своїх національних інтересів та безпеки. Однак такий підхід часто критикується за надмірну цензуру та обмеження свободи слова. Натомість, в країнах Європейського Союзу та інших демократичних державах більше уваги приділяється питанням медіаграмотності, критичного мислення та формування стійкості суспільства до токсичних інформаційних впливів, не вдаючись до тотального контролю інформаційного простору.

Ще один важливий аспект, який варто розглянути в контексті токсичності в політиці, стосується ставлення аудиторії до експертів та питання експертності в цілому. Історично

склалося так, що для того, щоб вважатися експертом у певній галузі, необхідно було присвятити величезну кількість часу та зусиль для поглибленого вивчення відповідної тематики. Із розвитком цифрових технологій та доступності інформації ситуація дещо змінилася. В епоху інформаційного перевантаження та швидкого поширення контенту в Інтернеті багато хто почав вважати себе експертом, лише поверхнево ознайомившись із певною темою через перегляд кількох статей чи відео. Це призвело до розмивання поняття експертності та зростання кількості самопроголошених «експертів», які часто поширюють неточну, упереджену чи навіть шкідливу інформацію. Така ситуація створює серйозні виклики для громадян, оскільки стає дедалі важче відрізнити справжніх експертів від псевдоекспертів та достовірну інформацію від дезінформації чи пропаганди. Саме тому надзвичайно важливою стає роль медіаграмотності – здатності критично оцінювати джерела інформації, розпізнавати маніпуляції та перевіряти факти.

Не менш важливим аспектом, який необхідно розглянути в контексті токсичності в політиці, стосується сегментації інформаційного простору та ролі емоцій у поширенні токсичного контенту. Сучасні цифрові технології та алгоритми соціальних мереж сприяють формуванню так званих «інформаційних бульбашок», в яких користувачі отримують контент, що відповідає їхнім уподобанням та переконанням. Це призводить до поляризації суспільства та зростання нетерпимості до альтернативних поглядів. Важливо зазначити, що таке маніпулятивне використання емоцій часто здійснюється організовано та цілеспрямовано, зокрема через так звані «ботоферми». Ці структури, що займаються виробництвом та поширенням токсичного контенту, не лише генерують певні висловлювання чи повідомлення, а й навмисно закладають у них емоційний підтекст, який має спричинити певну емоційну реакцію в аудиторії. Такі емоційні маніпуляції можуть мати серйозні наслідки для суспільства, оскільки вони сприяють поширенню упереджень, нетерпимості та ворожнечі між різними групами населення [4]. Крім того, вони можуть підривати довіру до демократичних інституцій, поширювати дезінформацію та пропаганду, а також заважати раціональному та збалансованому обговоренню важливих політичних питань.

Для протидії цим негативним явищам необхідно вживати комплексних заходів. По-перше, важливо підвищувати рівень медіаграмотності та критичного мислення в суспільстві, щоб допомогти громадянам розпізнавати маніпулятивні прийоми та емоційні впливи. По-друге, соціальні мережі та технологічні компанії повинні посилити боротьбу з ботофермами та маніпулятивними акаунтами, які поширюють токсичний контент. Нарешті, держава та громадянське суспільство мають об'єднати зусилля для формування атмосфери взаємоповаги, толерантності та конструктивного діалогу в інформаційному просторі.

Отже, тема токсичності в політиці потребує комплексного підходу з урахуванням питань національної безпеки, інформаційної безпеки громадян, медіаграмотності та збалансування між свободою слова та захистом від шкідливих інформаційних впливів, що вимагає координації зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти для ефективного протистояння токсичності в політичній сфері.

Список використаних джерел

1. Шкворченко Н. М. Семіотизація політичної токсичності в медійних просторах США, Великої Британії та України: мультимодальний аспект. *Вісник КНЛУ. Серія : Філологія*. 2022. Т. 25, № 1. С. 142–151. URL: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263132>
2. Shmalenko I., Yeftieni N., Semenets-Orlova I. Impact of Social Media Influencers on Public Policy and Political Discourse. *International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation*. Atlantis Press, 2021. P. 88–93.
3. Шмаленко Ю. І., Матвієнків С. М., Кольцов В. М. Проблеми та перспективи розвитку національного інформаційного простору України. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 37. С. 223–227. URL: <https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.37>

4. Шмаленко Ю. І. Використання інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) у сучасній війні в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Між-нар. наук.-практ. конф. Одеса, 2023. С. 226–229.

Ключові слова: токсична політична комунікація, інформаційна безпека, політичний медіапростір, медіа-грамотність.

Keywords: toxic political communication, information security, political media space, media literacy.

Яковлева Лілія Іванівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології, доктор політичних наук, професор*

ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Поняття суспільної свідомості відображає колективні уявлення щодо соціальної взаємодії, соціальних інститутів та процесів на різних рівнях (від ідей та теорій до почуттів та настроїв) й у різних формах (політика та право, мистецтво та філософія, мораль та релігія). Суспільна свідомість змінюється протягом певного часу, її трансформації впливають на усі простори соціальних інтеракцій. У науковому дискурсі тривають дискусії між індивідуалістами (які наголошують, що первинною є індивідуальна свідомість) та колективістами (зокрема, представленими марксистською традицією). Регулярно проводяться емпіричні соціологічні та психологічні дослідження стану та трансформацій суспільної свідомості. До такого роду досліджень слід віднести опитування, яке було проведено Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно із Асоціацією політичних психологів України 1–5 березня 2024 року [1].

У 2024 році відбуваються суттєві трансформації суспільної свідомості на глобальному та локальному рівнях. Передусім, вони обумовлені зростанням рівня конфліктності у соціальній взаємодії, війнами, терористичними загрозами, економічними та політичними факторами. До останніх належить глобальна хвиля виборчих кампаній, результати якої визначають подальшу долю парламентів, президентів та урядів більше ніж у 70 країнах світу – від США та Мексики до Великої Британії та Австрії, від Індії та Пакистану до Грузії та Молдови. У країнах-членах ЄС відбудуться вибори до Європейського парламенту. Цей рік називають «роком виборів у світі» [4].

В Україні трансформації суспільної свідомості відбуваються у складних умовах воєнних викликів, коли від ситуації на фронті залежить оцінка громадянами рівня ефективності внутрішньої та зовнішньої політики. У суспільній свідомості відображається довіра до інститутів публічної влади, визначаються альтернативи політичного вибору та фундаментальні принципи інституційної інтеракції [5].

Окремо слід відзначити вплив медіатизації політики та трансформації суспільної свідомості. Зазначимо: «В умовах медіатизації, яка перетворює політику (у двох сенсах: як публічну політику так і боротьбу за голоси виборців під час електоральних змагань) на частину медіа-процесу, посилюються виклики для раціональної політичної комунікації. Легітимність влади скоріше потребує від політиків участі у ток-шоу, аніж спирається на раціональну аргументацію. Доля окремих політиків, політичних інституцій та необхідних суспільству реформ вирішується не під час раціональних політичних дебатів, а на політичних ток-шоу [2, с. 163].

Трансформації суспільної свідомості українців є важливим чинником легітимності публічної влади. Адже, феномен легітимності публічної влади, порівняно із легальністю, формується не лише під впливом раціональних аргументів, а й має сакральний вимір.